

"משימת ההיסטוריון, למרבה המזל, כרוכה בניסיון להבין את העבר. הגיע הזמן שההיסטוריון יסור הצידה ויניח לדימויים לדבר" (יוסף חיים ירושלמי).¹

אלי סינגלובסקי הוא הזוכה בפרס ע"ש לורן ומיטשל פרסר לצלם ישראלי צעיר לשנת 2019, המוענק זו השנה החמישית במוזיאון תל אביב לאמנות. סינגלובסקי (נ' 1984), בוגר המחלקה לצילום בבצלאל, מציג בתערוכה עבודות שצילם בגרמניה במהלך השנים 2017–2020. התצלומים הם תוצר של מחקר צילומי מתמשך המתמקד באדריכלות המודרנית במרחב העירוני בגרמניה מן העשורים שלאחר מלחמת העולם השנייה, בהקשר למציאות הפוליטית המורכבת בתקופה היסטורית זו.

סינגלובסקי מצלם מבנים אדריכליים בצילום לילי ובחשיפות ארוכות, בשחור-לבן ובקומפוזיציות ממורכזות התופסות את המבנה במלואו. הצילום מבודד את המבנים המצולמים מסביבתם, ומנטרל "הפרעות" והסחות דעת, בכדי למקד את מבט הצופה באובייקט האדריכלי החזיתי על שלל פרטיו על רקע שמיים אטומים. כתוצאה מכך מודגשת המונומנטליות והפולסטיות של המבנים כאובייקטים פיסוליים במרחב. בתערוכה מוצגות סדרות של תצלומים שנבחרו מתוך ארכיון רחב ממדים שיצר סינגלובסקי במסגרת עבודתו. התערוכה מייצגת מעין סביבה עירונית שלא יכלה להתקיים במציאות, ומאפשרת לסקור במבט אחד מבנים אדריכליים שמקורם במזרח ובמערב גרמניה.

אף על פי שהתערוכה והמושאים המצולמים טעונים בהיסטוריה הגרמנית, הנושא הוא אוניברסלי ובעל זיקה לאדריכלות ישראלית. "באופנת הבטון (ולא במסורת הבנייה באבן, שתמיד הובנה כצופן חיצוני, כציפוי מוכתב) טמונים יסודותיו של פונדמנטליזם אדריכלי ישראלי, שילך ויעצים ביחס ישיר לגרף הרגשות הלאומיים."² בעשורים הראשונים להקמת המדינה הושפעו רבים מאדריכלי התקופה מהברוטליזם³ המזוהה עם בנייה בבטון חשוף. אימוץ הגישה הברוטליסטית על ידם הוביל להיקשרותו לתנועה הציונית-לאומית, וכתוצאה מכך נטען הבטון החשוף במשמעות פוליטית, ונהייה בעיני רבים ל"חומר הישראלי".

אחד הכלים העומדים לרשות השלטון לביסוס מעמדו הוא ניכוס המרחב הציבורי וגיוס האדריכלות ככלי לביטוי אידיאולוגי. בתצלום המודפס על גבי טפט גדול ממדים, מופיע במלואו בניין מגורים אופייני למזרח גרמניה. בנייה אחידה וסימטרית לרוב, בדפוס אדריכלי קבוע עבור מבני מגורים. האדריכלות האחידה והמאופקת במזרח שעיקר חשיבותה הוא הפונקציונליות של המבנים, תאמה למדיניותו הסוציאליסטית של המשטר ככזאת שאינה מבדילה בין מעמדות כלכליים וחברתיים. סדרת תצלומים על קיר נפרד מתעדת מבנים מאותו סוג במבט צידי (על כן מתקבל דימוי צר ואנכי). באמצעות החזרה מחלף סינגלובסקי מתוך הנראות האחידה של המבנים את האלמנטים שבהם בא לידי ביטוי חופש הפעולה של אדריכלים בעיצוב, ומציג בתצלומים את עושר השפה החזותית שמתקיים בשוליים, בדופן הבניינים.

על הקיר במרכז הגלריה מוצגת סדרת תצלומים קטנים של קירות בטון דקורטיביים בסגנון מופשט גיאומטרי. הדימויים נטולי הרקע, שכאילו נגזרו מתוך סביבתם המקורית, נוצרו באמצעות שימוש בפוטוגרמטריה דיגיטלית ועיבודי תוכנה. הפוטוגרמטריה היא טכניקה מבוססת צילום, המאפשרת באמצעות תוכנה ייעודית לייצר מודלים תלת-ממדיים

¹ מתוך ז'אק דרידה, **מחלת ארכיב**, רסלינג, 1995, עמ' 80.

² צבי אפרת, **הפרויקט הישראלי: בניה ואדריכלות, 1948–1973**, מוזיאון תל אביב לאמנות, 2004, כ' 1, עמ' 109–100.

³ ברוטליזם לקוח מן המושג בצרפתית *béton brut* (בטון גולמי) שנטבע על ידי האדריכל השוויצרי לה קורבוזיה (1887–1965). הברוטליזם שאף להביע את ה"אמת" הקונסטרוקטיבית והחומרית של הבניין, והבטון החשוף היה ביטוי מושלם להגשמת אידיאה זו במעשה הבנייה.

ממוחשבים, ומשמשת בין היתר להרכבת מפות בתצלומי אוויר. הטכניקה מעניקה לאמן שליטה מלאה על המדיום: קומפוזיציה, פרספקטיבה, תאורה, חדות, עומק שדה וכו'. המודל הממוחשב שנוצר מתצלומים של קירות בטון מזוויות שונות, מגלם בתוכו את המידע ואת היעדר המידע שנגזר מתוך חומרי הגלם המצולמים, בדומה לשחזור של ממצא ארכיאולוגי שחלקו מקורי וחלקיו החסרים הושלמו. כלומר התפרקותו של הדימוי המודפס והחורים שלעיתים מופיעים בו, הם ייצוג של היעדר המידע כתוצאה ממגבלה טכנית של הצילום, והשלמתו באמצעות תוכנת המחשב. בפשטות: גם המידע שלא תועד במצלמה בשלב איסוף חומרי הגלם למודל הממוחשב, מקבל ביטוי בדימוי הסופי.

הדימוי המנותק מהקשר בעבודות ספציפיות אלו, מתכתב עם האובייקטים המצולמים. קירות הבטון המעוצבים נבדלים באסתטיקה מן האדריכלות שאפיינה בזמנו את מזרח גרמניה. המופשט הגיאומטרי היה מזוהה עם הקוסמופוליטיות של "הרפובליקה הפדרלית", וסימן את השפעותיה "הרעות" של תרבות המערב, ועל כן נדחה. התערוכה מתייחסת לעיצובים חריגים אלו דרך עבודתם של האמנים הוברט שיפלביין (נ' 1930), פרידריך קרכט (1925–2007) ואחרים שעיצבו אובייקטים אדריכליים בסגנון זה. האמן קרל-היינץ אדלר (1927–2018) לדוגמה, הקדיש את הקריירה האמנותית שלו למופשט הגיאומטרי. יצירתו, כמו של יוצרים אחרים, הייתה נתונה לחסדי השלטון שביטל כל מה שלא עמד בקנה אחד עם הסגנון הלאומי שאימץ – "הריאליזם הסוציאליסטי". במקביל לעבודתו בסטודיו, שלא זכתה לתצוגה עד לשלב מאוחר בקריירה שלו, יצר אדלר קירות בטון דקורטיביים וקישוטים אדריכליים מודולריים שעטרו חזיתות של מבני ציבור ומגורים, והתכתבו ישירות עם עבודותיו המופשטות. נוכחותם של קירות הבטון המעוצבים במרחב הציבורי ממחישה את העובדה שלמרות המגבלות יכלו אמנים ומעצבים, מתחת לראדר במובן מסוים, להציג עבודות שהתכתבו עם זירת האמנות המערבית העכשווית דאז.⁴

ב-1957 הוצגה במערב ברלין תערוכת אדריכלות חדשנית תחת השם "אינטרבאו".⁵ במבט מפוכח לאחור ממחישה התערוכה את אופן השימוש באדריכלות כביטוי למאבקים הפוליטיים במלחמה הקרה. התערוכה ביקשה להציג לעולם את מערב גרמניה כדמוקרטיה הנמצאת לצידם של צרפת, בריטניה, איטליה וארה"ב, במובן הפוליטי והתרבותי. במסגרת התערוכה וכחלק משיקומו ובנייתו מחדש של רובע הנזה (Hansaviertel) הוזמנו מובילי האדריכלים בעולם להציע תוכניות ועיצובים אדריכליים חדשניים. הנושא שעמד במוקד התערוכה היה שיקום העיר ברלין, אך השפעותיה ניכרו במידה רבה בבנייה המחודשת בכל מערב גרמניה. לפרויקט השאפתני הייתה מוטיבציה להבדיל את המערב מן הסדר והאחידות בתכנון שאפיינו את המזרח, ובאמצעות השוני, המקוריות והגיוון הצורני לנקוט בעמדה חדשה המייצגת את חופש הבחירה כסמל לדמוקרטיה. הפערים העיצוביים והתכנוניים בשיקום הערים שנחרבו במלחמה, הם שיקוף של התפיסות האידיאולוגיות המנוגדות של שני הצדדים.

גרמניה שנתרה מחולקת לאחר המלחמה בין מזרח למערב היא מקרה בוחן למורכבות של ההיסטוריה ולאופן שבו היא מתקבעת בתודעה הציבורית. למשל, "הרפובליקה הגרמנית הדמוקרטית" ששלטה במזרח גרמניה בשנים 1949–1990 וגרמה להשלכות הרסניות על החברה והכלכלה במחצית השנייה של המאה הקודמת, הגיעה גם להישגים שהטיבו עם

⁴ Linnea West, "Lines of Official and Unofficial Art in the GDR: Karl-Heinz Adler and Geometric Abstraction," in: **Post: Notes on Art in a Global Context**, MoMa, January 23, 2019.

⁵ Kamran Farshchi, **Revisiting Interbau Exhibition 1957 in Berlin, from the City of Stone to the City of Tomorrow** (M.Arch Thesis), Ankara: Middle East Technical University, June 2019.

האזרחים, אך אלו נשכחו בנרטיב ההיסטורי המוכר.⁶ קהילתיות וערבות הדדית, ביטחון תעסוקתי, דיור בר־השגה, תנאים סוציאליים, שירותי בריאות חנם וזכויות שוות לנשים, הם רק חלק מן ההתחייבויות שהיו למדינה כלפי אזרחיה. לעומתה, "הרפובליקה הפדרלית" בגרמניה המערבית הזכורה בזכות איכות חיים גבוהה, רב־תרבותיות, חופש ביטוי וכלכלה חופשית, סבלה מפערי מעמדות קיצוניים ואפליית נשים הרבה יותר מאשר במזרח, ולא הצליחה להשלים את הדה־נאציפיקציה בגזרתה.

במקביל להתעמקות בהיסטוריה הגרמנית ובמסורת האדריכלות המודרנית, מתבהרת בתערוכה שפת צילום ברורה וקוהרנטית. העבודות המוצגות בתערוכה צולמו במצלמה דיגיטלית, וככלל קבע לעצמו סינגלובסקי לא להתערב ולערוך שינויים בדימוי מעבר למה שמתאפשר בצילום האנלוגי המסורתי. משמע, לצילום המקורי לא מתווסף או נגרע דבר, והוא נותר צילום ישיר ומהימן (ככל שאפשר לומר ביחס לצילום). השינויים היחידים בשלב העריכה הם תיקוני פרספקטיבה בתוכנת פוטושופ, האפשריים גם במצלמה אנלוגית בפורמט גדול, והמעבר מצילום צבע לשחור־לבן (במצלמה דיגיטלית ברירת המחדל היא צילום בצבע). האסתטיקה בעבודתו של סינגלובסקי מתכתבת במודע עם צילום אדריכלי מוזמן: זוויות הצילום הקבועות לוכדות את המבנה במלואו, הקומפוזיציה הממוקדת ביחס לפורמט, מנעד גווני האפור, ובעיקר המחויבות של האמן כלפי מושאי הצילום ושפת הייצוג שלו. בזכות מאפיינים אלו הופך הצילום לרלוונטי גם לשיח ולמחקר בשדה האדריכלות. היבט זה בעבודתו הינו משמעותי וקשור במוטיבציה של האמן, וברצון להעניק תוקף ומשמעות לצילום בימינו.

Bruni de la Motte and John Green, **Stasi State or Socialist Paradise? The German Democratic Republic and What Became of It**, Artery Publications, 2015.